

Udgivet 14.12.2022

Når du bruger egen udsæd i økologisk produktion

Husk at få testet for udsædsbårne sygdomme og spireevne samt have fokus på et varieret sædskifte og fokus på ukrudt, hvis du bruger egen udsæd.

Af Tove Mariegaard Pedersen, Ghita Cordsen

Certificeret såsæd er kvalitetssikret

Når du køber certificeret såsæd, er varen undersøgt for forekomst af andre sorter og arter. Såsæden bliver rensset for ukrudtsfrø, og markkontrol sikrer, at der ikke er flyvehavre i fremavlsmarkerne. Spireevnen bliver testet i laboratoriet, der analyseres for udsædsbårne svampesygdomme, og analysen holdes op mod de vejledende grænseværdier. Kvalitetskravene betyder, at du kan forvente en ensartet fremspiring og ren afgrøde. Hvis udsæden ikke lever op til de gældende kvalitetskrav, vil det være muligt at søge delvis erstatning.

Egen udsæd

Når du planlægger at anvende egen udsæd fra egen høst, vil det være en god idé at vælge en mark med lavt ukrudtstryk, inspicere marken til egen fremavl i løbet af sæsonen, holde den så ren som muligt og prioritere rettidig høst og omhyggelig nedtørring og lagring. Udsæden bør renses, så ukrudtsfrø og små og ødelagte kerner sorteres fra. Du kan eventuelt bestille et mobilt renseri til at komme og forestå rensning.

Du bør altid teste som minimum for spireevne og svampesygdomme inden såning. Herudover vil det altid helt grundlæggende være en god idé at variere sædskiftet, idet nogle svampesygdomme smitter via planterester og sporer i jorden.

Vejledende grænseværdier for udsædsbårne sygdomme

Nogle sygdomme kan hæmme udsædens spireevne, andre angriber blade og aks, og det koster udbytte og kvalitet. Hvis man ikke er opmærksom på disse sygdomme ved brug af egen udsæd, er der en risiko for, at man får opformeret og spredt sygdommene.

Du kan finde vejledende grænseværdier for forekomst af udsædsbårne sygdomme på [LandbrugsInfo](https://www.landbrugsinfo.dk/basis/3/c/4/afgroder_produktion_af_egen_udsed_af_vintersed_og_behov_for_bejdsning) (https://www.landbrugsinfo.dk/basis/3/c/4/afgroder_produktion_af_egen_udsed_af_vintersed_og_behov_for_bejdsning), disse er udarbejdet ift. bejdsbehov, men kan også bruges som et fingerpeg ved anvendelse af egen udsæd i økologisk dyrkning. Forekomsten af sygdomme er holdt nede ved omhyggelig sanering af de første generationer af certificeret udsæd, men ved brug af egen udsæd kan der være øget risiko for, at sygdomme opformerer sig. Hvis forekomsten af udsædsbårne sygdomme vil koste for meget udbytte, bør du genoverveje, om du i stedet skal købe certificeret udsæd.

Eksempler på tabsvoldende udsædsbårne sygdomme

Fusarium

Fusarium kan forekomme i alle kornarter og i bælgsæd, og er værst efter fugtige år. Kraftige angreb kan gå ud over spireevnen.

Svampene kan overleve i planterester i mange måneder, og derfor er et sundt sædskifte vigtigt for at forebygge problemer. Den vejledende grænseværdi af forekomst af Fusarium afhænger af den pågældende planteart.

Hvedens stinkbrand

En potentielt meget alvorlig udsædsbårn sygdom er hvedens stinkbrand (*Tilletia caries*), som koster både kvalitet og udbytte. Smitte via udsæden er vigtigst, men sporer kan forblive i jorden i 1-2 år. Sygdommen kan brede sig meget hurtigt

ved brug af angrebet udsæd, så en analyse af udsæden er meget vigtigt. Ved alvorlige angreb får hveden en grim fiskeagtig lugt, og hveden bliver ubrugelig til brød. Hveden kan kun bruges som foder på egen bedrift, og udbyttet er nedsat. I forbindelse med tærskning kan sporerne spredes til sunde kerner. Under høst kan sporerne også spredes til jorden og også til jorden i nabomarker og være årsag til smitte via jorden. Hvis der har været smittet udsæd i såmaskinen, kan udsæden også smittes med stinkbrandsporer.

Foto: Ghita Cordsen

Her ses stinkbrand på hvedekerner. Bemærk de mange brune sporer i kerneenderne.

Nøgen bygbrand

Nøgen bygbrand (*Ustilago nuda*) kan forekomme i byg. Ved angreb dannes der i stedet for småaks hobe af svampesporer (se foto). Nøgen brand spredes i forbindelse med kornets blomstring til andre aks, hvor det inficerer de kommende kerner. Åben blomstring fremmer angreb, og derfor kan der være sortsforskelle i modtagelighed. Hvis der er observeret brand i den høstede afgrøde, bør den ikke bruges til udsæd.

Foto: Tove Mariegaard Pedersen

Nøgen bygbrand er udsædsbåren. I sæsonen under blomstringen spredes sporerne til andre planter i marken og kan dermed videreføres via udsædssmitte.

Stribesyge i byg

Stribesyge i byg (*Drechslera graminea*) giver ligesom brand potentielt et stort udbyttetab. Stribesyge viser sig, som navnet beskriver i striber på bladene. Ved skridning dannes der sporer på bladene og de spredes med vinden til aksene, og her bliver kernerne inficeret.

Ærtesyge, hestebønnebladplet og antracnose i lupin

Bælgensæden går ikke fri af de udsædsbårne sygdomme. Ærtesyge og hestebønnebladplet tilhører samme svampeslægt og kan være ganske tabsvoldende, og derfor bør der altid foretages analyser for disse sygdomme, hvis man laver egen udsæd. Sygdommen viser sig som brune pletter på blade, bælg og stængler – også på rødderne vil der være misfarvning. Antracnose (*Colletotricum*) i lupiner er også tabsvoldende og forårsager snoede og flækkede stængler – smalbladet lupin er dog forholdsvis tolerant overfor sygdommen.

Indsendelse af prøve til analyse

Udtag en repræsentativ prøve blandet af forskellige delprøver og send prøven til et laboratorium – tjek evt. med laboratoriet, hvor stor en prøve de har brug for – 1 kg vil dog række til de fleste analyser. Forhør dig eventuelt også hvor lang tid analysen tager, nogle kan tage op til 14 dage at udføre.

Følgende laboratorier analyserer for udsædsbårne sygdomme:

- Eurofins Agro Testing
- OK laboratorium for jordbrug
- Ekoplan ApS
- Teknologisk Institut, Plantepatologisk Laboratorium
- Fødevarestyrelsen, Sektion for Plantediagnostik

Laboratorierne har forskellige tilbud, og du kan vælge forskellige pakkeløsninger med spireevne, sygdomme og tusindkornsvægt. Find mere information på [LandbrugsInfo](https://www.landbrugsinfo.dk/basis/3/c/4/afgroder_produktion_af_egen_udsed_af_vintersed_og_behov_for_bejdsning).

(https://www.landbrugsinfo.dk/basis/3/c/4/afgroder_produktion_af_egen_udsed_af_vintersed_og_behov_for_bejdsning)

Husk at betale sortslicens – også af egen udsæd

Bruger du egen udsæd, skal du stadig betale licens til sortsejeren, ligesom du gør, når du køber certificeret udsæd hos en forhandler. Du skal indberette brugen af egen udsæd på Danske Sortsejeres hjemmeside. Beløbet er sortsafhængigt. Danske Sortsejere er en sammenslutning af danske forædlere, og de står for opkrævning af disse afgifter, som anvendes af forædlerne til at finansiere udviklingen af nye sorter. Du kan se for hvilke arter og sorter der skal betales licens på hjemmesiden www.sortsejere.dk (<http://www.sortsejere.dk>)

Regler du skal være opmærksom på

Vær også opmærksom på, at det ikke er tilladt at anvende hybridsorter og syntetiske sorter til egen udsæd, hvis du er i tvivl, kan du finde sortstypen på www.sortInfo.dk (<http://www.sortInfo.dk>)

Du må heller ikke sælge eller købe egen udsæd hos naboen.

Ønsker du at anvende ikke-økologisk såsæd til egen opformering, skal du ansøge om dette eller indtaste en bekræftelse i OrganicXseeds afhængigt af, hvilke dispensationsmuligheder, der er gældende i OrganicXseeds for den pågældende art. På ansøgningsskemaet i OrganicXseeds anvender du felt "e", hvor du bruger tekstfeltet til at oplyse, hvor meget du forventer at høste i indeværende år, og hvor meget du forventer at udså det efterfølgende år. Tilladelse skal være opnået, inden du anvender ikke-økologisk såsæd. Du skal kunne fremvise dokumentation ved kontrolbesøg. Du skal kunne dokumentere indkøb af godkendt materiale: art, sort, mængde, marknummer, arealets størrelse, høstet mængde, frasortering og planlagt udsædsmængde af det hjemmeproducerede materiale – som en del af din planteløgbog.

Desuden skal du være opmærksom på den hjemmeproducerede udsæds økologiske status, hvis den er høstet på marker, der er under omlægning til økologisk produktion. Der må ikke anvendes egen udsæd fra første års omlægningsmarker, idet marken skal have været under omlægning i 12 måneder, for at udsæden kan have omlægningsstatus.

Landbrugsstyrelsen er i gang med at afklare, om der må anvendes egen udsæd med omlægningsstatus, hvis der findes økologisk udsæd af den pågældende sort i OrganicXseeds. Hvis du er i tvivl, bør du henvende dig til Landbrugsstyrelsen.

Ny og opdateret viden til økologiske landmænd

Artiklen er opdateret som en del af projekt [Ny og opdateret viden til økologiske landmænd](https://os/projekter/promilleafgiftsfonden-for-landbrug/2023/ny-og-opdateret-viden-til-oekologiske-landmaend/), (/om-os/projekter/promilleafgiftsfonden-for-landbrug/2023/ny-og-opdateret-viden-til-oekologiske-landmaend/) som er støttet af

STØTTET AF

Promilleafgiftsfonden for landbrug

For mere information

Tove Mariegaard Pedersen

Specialkonsulent

Jordfrugtbarhed, korn, OrganicXseeds

+45 40 25 63 33

tove@icoel.dk